

פרשת מסעי – שישי

(ט) וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט ומליל יי, עם משה למימר.

(י) דבר אל־בני ישראל ואמרת אלֹהִים כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָּה בְּנֻז:

י מליל עם בני ישראל, ותימר להיון: ארי אתון עברין ית ירדנא, לארעא דכנען.

(יא) והעריתם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תַּהַיִינָה לָכֶם וְגַם שָׂמַח רֹצֵחַ מִכַּה־נֶּפֶשׁ בְּשָׁנָה:

יא ותתננון לכוון קרויו, קרוי שיזבנתא יהיון לכוון; ויערוק לתמן קטולא, דיקטול נפשא בשלון.

רש"י וְהַקְרִיתֶם: אין "הקריה" אלא לשון הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי":

(יב) והיו לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט:

יב ויהיון לכוון קרויא לשיזבא, מגאיל דמא; ולא ימות קטולא, עד דיקום קדם כנשתא לדינא.

רש"י מִגָּאֵל: מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח:

יג וקרוא, דתתנון שית קרוי שיזבנתא, יהיון לכוון.

רש"י שש ערי מקלט: (מכות ט) מגיד, שאף על פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הידון לא היה קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען (ספר):

(יג) את | שלש הערים תתנו מעבר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תתנו בָּאָרֶץ בְּנֻז עָרֵי מִקְלָט תַּהַיִינָה:

יד ית תלת קרויא, תתנון מעברא לירדנא, וית תלת קרויא, תתנון בארעא דכנען: קרוי שיזבנתא, יהיון.

רש"י את שלש הערים וגו': (מכות שם) אף על פי שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, השה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד נפישו רוצחים, דכתיב (הושע ו): "גִּלְעָד קִרִית פְּעָלִי אֹן עֲקֵבָה מַדֵּם":

(יד) לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה ששה ערים האלה למקלט לָנוּם שָׂמַח כַּל־מִכַּה־נֶּפֶשׁ בְּשָׁנָה:

טו לבני ישראל, ולגר ולתושבא דביניהון, יהיון שית קרויא האליון, לשיזבא למערק לתמן, כל דיקטול נפשא בשלון.

(טו) ואם־בכלי ברזל | הכהו וימת רֹצֵחַ מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ:

טז ואם במן דברזל מחיה וקטליה, קטולא הוא: אתקטלא יתקטיל, קטולא.

רש"י ואם בכלי ברזל הכהו: אין זה מדבר בהורג בשוגג הסמוך לו, אלא בהורג במזיד; ובא ללמד, שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שעור כדי להמית, שנאמר בכלם: "אִשֶּׁר־יָמוּת בּוֹ" דמתרגמינן: "דהיא כמסת דימות בה", חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקדוש־ברוך־הוא, שהברזל ממית בכל שהוא, אפלו מחט, לפיכך לא נתנה בו תורה שעור לכתב בו: "אִשֶּׁר יָמוּת בּוֹ". ואם תאמר בהורג בשוגג הכתוב מדבר, הרי הוא אומר למטה: "אוֹ בְּכָל־אֶבֶן אִשֶּׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וגו'". למד על האמורים למעלה, שבהורג במזיד הכתוב מדבר:

(טז) ואם באבן יד אשר־ימות בה הכהו וימת רֹצֵחַ מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ:

יז ואם דמתנסבא ביד דהיא כמסת דימות בה מחיה, וקטליה קטולא הוא: אתקטלא יתקטיל, קטולא.

רש"י באבן יד: (ספר) שיש בה מלא יד אשר־ימות בה: שיש בה שעור להמית כתרגומו לפי שנאמר (שמות כא): "וְהָכָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בָּאֶבֶן" ולא נתן בה שעור. יכול, כל שהוא? לכך נאמר: "אִשֶּׁר־יָמוּת בּוֹ", שיהא בו כדי להמית:

יח או במן דאע דמתנסיב ביד דהוא כמסת דימות ביה מחיה, וקטליה קטולא הוא: אתקטלא יתקטיל, קטולא.

(יז) גאל הדם הוא ימית את־הרֹצֵחַ בפגעוֹ־בוֹ הוּא יִמְתְּנוּ:

יט גאיל דמא, הוא יקטול ית קטולא: בד אתחיב ליה מן דינא, הוא יקטלגיה.

רש"י בפגעוֹ־בוֹ: אפלו בתוך ערי מקלט:

יט גאיל דמא, הוא יקטול ית קטולא: בד אתחיב ליה מן דינא, הוא יקטלגיה.

(יח) ואם־בשנאה יהדפנו או השליך עליו בצדיה וימת:

כא או בדכבו מחיה בידיה, וקטליה אתקטלא יתקטיל מחיה, קטולא הוא: גאיל דמא, יקטול ית קטולא בד אתחיב ליה.

רש"י בפגעת: באנס. ותרגומו "בתכף", שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו:

כב ואם בתפיף בלא דכבו, דחיה, או רמא עלוהי כל מן, בלא כמן ליה.

(יט) או בכל־אבן אשר־ימות בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא־אויב לו ולא מבקש רעתו:

כג או בכל אבנא דהיא כמסת דימות בה, בלא חזי, ורמא עלוהי ומית והוא לא סני ליה, ולא תבע בשתיה.

רש"י או בכל־אבן אשר־ימות בה: הכהו. בלא ראות: שלא ראהו. ויפל עליו: (מכות יא) מכאן אמרו: ההורג דרך ירידה גולה. דרך עליה, אינו גולה:

כד וידנינון, כנשתא, בין מחיא, ובין גאיל דמא על דינא, האליון.

(כ) ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה:

כה וישזיבון כנשתא ית קטולא, מיד גאיל דמא, ויזיבון יתיה כנשתא, לקרית שיזבנתיה דערק לתמן; ויחיב בה, עד דימות כהנא רבא, דרבי יתיה, במשח קדשא.

(כא) ויהצילו העדה את־הרֹצֵחַ מִיַּד גָּאֵל הַדָּם וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:

כז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י עד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל: שהוא בא להשרות שכניה בישראל ולהאריך ימיהם, והרצח בא לסלק את השכניה מישראל ומקצר את ימי החיים, אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול. דבר אחר: לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו: אשר־משח אותו בשמן הקדש: לפי פשוטו מן המקראות הקצרים הוא, שלא פרש מי משחו, אלא כמו: "אֲשֶׁר מָשַׁחוּ הַמִּשְׁחָה אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ". ורבתינו דרשוהו במסכת מכות לראית דבר, ללמד שאם עד שלא נגמר דינו, מת הכהן הגדול ומנו אחר תחתיו, ולאחר מכאן נגמר דינו, חוזר במיתתו של שני, שנאמר: "אִשֶּׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ", וכי הוא משחו לכהן, או הכהן משח אותו? אלא, להביא את הנמשח בימיו, שמחזירו במיתתו (מכות יב):

כח ארי שיזבנתיה יתיב, עד דימות כהנא רבא; ובתר דימות, כהנא רבא יתוב קטולא, לארע אחסנתיה.

(כב) ויהיו אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כט ויהיון אליון לחון לגזירת דין, לדריכוון, בכל, מותבניכוון.

רש"י בכל מושבתיכם: למד שתהא סנהדרין (קטנה) נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ־ישראל:

ל כל דיקטול נפשא לפם סהדין, יקטול ית קטולא; וסהיד חד, לא יסהיד באגוש למקטל.

(כג) כל־מִכַּה־נֶפֶשׁ לְפִי עָדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יענה בנפש למוֹת:

כז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י כל־מִכַּה־נֶפֶשׁ וגו': הכא להרגו על שהכה את הנפש. לפי עדים ירצח: שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו:

לז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

(כד) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לְשֹׁבֵב לְשֹׁבֵת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר: (כתובות לז) לא יפטר במקום:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

(כה) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לְשֹׁבֵב לְשֹׁבֵת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ: למי שנס אל עיר מקלטו, מכלות במקום לתן כפר לשובב לשובב ללנוס: כמו (בשוא ובקמן), כמו "שׁוֹבֵב מִלְחָמָה" ששבו מן המלחמה; וכן (צניח) "נגי' ממועד" וכן (יהושע ה) "כִּי מִלִּים הָיוּ", כאשר תאמר "שובב" על מי ששובב כפר, ו"מול" על מי שמל כפר. כן תאמר "לנוס" על מן שנס כפר, וקורהו "נוס", כלומר מברח. ואם תאמר "לנוס" לברח, ויתפרשו: לא תקחו כפר למי שיש לו לברח, לפטרו מן הגלות, לא ידעתי היאך נאמר: "לשובב לשבת בארץ", הרי עדן לא נס, ומהיכן ישוב?

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

(כז) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לְשֹׁבֵב לְשֹׁבֵת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר: (כתובות לז) לא יפטר במקום:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

(כח) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לְשֹׁבֵב לְשֹׁבֵת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן:

מז וישכח יתיה, גאיל דמא, מבא, לתחום קרית שיזבנתיה: ויקטול גאיל דמא, ית קטולא לית ליה, דם.

רש"י וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר: (כתובות לז) לא יפטר במקום: